

Biró A. Zoltán

Romániai magyar magánegyetem, székelyföldi szémszögből

Tonk Sándor professzor vitaindítója a tervezett romániai magyar magánegyetem létrehozásával kapcsolatos alapkérdéseket definiálja. A Sapientia Alapítvány létrehozása, a szakindítási és intézményfejlesztési pályázatok kiírása - akarva-akaratlanul - pragmatikussá teszi a magyar magánegyetem kérdésköre körüli, sok éve húzódo, indulatoktól sem mentes nyilvános párbeszédet. Amennyiben ma már az a kérdés, hogy a tervezett egyetem "milyen legyen", ez a helyzet értelemszerűen a részmegeközelítéseket helyezi előtérbe. Egy sor válaszcsoportot kell megfogalmazni, nem csupán a regionális érdekek, hanem a szakmai érdekek vagy a működtetési technikák vonatkozásában is. Az alábbi javaslatcsomag sem kíván több lenni, mint pragmatikus részmegeközelítés. Érdekeket, működési elveket, kivitelezési eljárásokat egyaránt tartalmaz, abban a reményben, hogy a várhatóan más szémszögből is megfogalmazódó részmegeközelítésekkel együtt szakmai egyeztetések alapanyaga lehet.

1.

Ez a magánegyetem alapítási folyamat nem jelenti a romániai magyarság ún. egyetemproblémájának a megoldását. Először is azért nem, mert a romániai magyarság egyetemproblémája egyetlen intézmény létrehozásával - legyen az bármennyire nagy, erős stb. - nem oldható meg. S természetesen nem oldható meg ez a probléma egyetlen határozott, erőteljes intézményteremtési gesztussal sem. Ehhez a romániai magyarság túlságosan nagy létszámú, túlságosan rétegzett, s társadalmi dinamikájában túlságosan kiszámíthatatlan. A felsőfokú képzéssel kapcsolatos gondok megoldása csak több síkon, több intézményi szerkezetben, a változó feltételekhez újra és újra alkalmazkodva képzelhető el. Ezt a problémát nem lehet letudni. Újabb és újabb intézmények, felsőfokú képzési formák tervezésével és beindításával mindaddig foglalkozni kell, amíg a magyar fiatalok egyetemre akarnak járni. A mai felsőfokú tanulási ambíciókat véve alapul ez vélhetően még egy ideig így lesz.

2.

A fentiek alapján a Sapientia Alapítvány által tervezett intézmény is csak részmegekoldás lehet. Ezen a téren azonban alapvetően újat hozhat. Még pontosabban: gyakorlatilag csak akkor van értelme ezzel a részmegekoldással foglalkozni, ha az elmúlt tíz év más részmegekoldási kísérleteihez képest valami újat tud hozni. Ha olyan elemet tud behozni, amely már nem csupán kísérlet, hanem - egy részterületen - valóban megekoldás is. Az új kezdeményezés előtt álló kihívás nyilvánvaló. Gyakorlatilag minden eddigi magyar intézményfejlesztési és intézményteremtési kísérlet a rehabilitációt (a magyar nyelvű felsőfokú oktatás korábbi szerkezetének visszaállítását) vagy a "térfoglalást" tartotta fontosnak. A rehabilitációs törekvések a magyar nyelvű felsőfokú oktatás korábbi szerkezetének visszaállítását hangsúlyozta, a "térfoglalási" gyakorlat (amit keretteremtésnek is nevezhetünk) minél több képzési hely teremtését, minél több szak indítását, minél több magyar egyetemi hallgató felvételét tartotta központi kérdésnek. Ez az intézményteremtési magatartás a romániai magyarság közelmúltbeli története, illetve a mai helyzete alapján teljességgel érthető és elfogadható.

A Sapientia kezdeményezése azonban teljesen új esélyt, az intézményteremtési magatartások körében egy újabb modellt jelenthet. Olyan intézmény létrehozási modellt, amely nem a számszerűsített paramétereket, nem a fizikai vagy szimbolikus "falakat" tekinti kiindulópontnak, hanem a holnapnak szóló képzési tartalmat és a képzés minőségét. Innen nézve a Sapientia kezdeményezése valóban részkezdeményezés, hiszen nem lehet a szó szoros értelmében véve a "tömeges képzés" helye, s aligha kell arról álmodozni, hogy belőle nő majd ki a romániai magyarság "egyetlen nagy egyeteme". Persze az intézmény erdélyi megalmodóinak, s különösen azoknak, akik helyi szinten részintézményeket kívánnak létrehozni, nem könnyű lemondani az impozáns méretekben és nagy számokban való gondolkodásról. Már csak azért sem, mert régióinkban közel fél évszázadon át nem a társadalmi hasznosság és a minőség, hanem sokkal inkább a nagy méret és a nagy szám adta a társadalmi feladatok teljesítéséhez a legitimitást. (Nem véletlen például,

hogy a székelyföldi ún. távoktatás és kihelyezett tagozatos képzés legitimitásának megteremtésében is mind a mai napig a kibocsátott diplomák száma a fő adu.)

A képzés tartalmára és minőségére vonatkozó kérdések fontossága mellett egyetlen egy érvet szeretnék felhozni. Ha összehasonlítjuk a romániai román nyelvű képzési szerkezetet a magyar nyelvű képzési szerkezettel, akkor a magyar oldalon meghökkenítő "anakronizmust" látunk. Miközben a román nyelvű képzésben több tucat olyan szak működik, amelynek tananyaga egyértelműen a mai és a várható társadalmi/gazdasági átalakulás szereplői számára kínál hasznosítható tudást, a magyar nyelvű képzésben a klasszikus "egypályás" szakok újraindítása és bővítése a tét. A következmény igen egyszerűen megfogalmazható: a magyar fiatalok nem vesznek részt olyan képzésben, amely több területen is hasznosítható, pragmatikus, a nemzetközi mezőnyben is "fölismerhető" tudást kínál. A magyar fiatalok nem, vagy csak igen kis mértékben vesznek részt annak a kialakítandó romániai euroelitnek a képzésében, amely a következő évtizedek társadalmi, gazdasági folyamatait várhatóan levezényli. A magyar családokhoz nem jut el az ilyen képzést kínáló román nyelvű szakok ajánlata (a család szerepe az egyetemi pálya kiválasztásában még mindig jelentős), a középiskolák alig foglalkoznak ezekkel a kérdésekkel, a magyar nyelvű képzés választható kínálata ilyen szakokat nem tartalmaz (kivéve a közgazdaságtudományi képzést, amelynek tartalma remélhetően rövidesen átalakul). A mai román nyelvű állami szerkezetet utánzó magyar nyelvű képzési szerkezet ezt a feladatot rövid távon aligha tudja megoldani, hiszen a működő "egypályás", klasszikus szakok működtetése is sok gonddal jár.

Természetesen egy jól átgondolt, megtervezett magyar nyelvű magánegyetem nem csupán ezt a fentebb jelzett gondot oldhatná meg. De ha képes lesz arra, hogy a romániai magyar nyelvű felsőfokú képzés kényszerű "anakronizmusa" mellett esélyt adjon a pragmatikus, rugalmas, jól konvertálható tudástöke felhalmozására, akkor ezzel rendkívül fontos részfeladatot old meg.

3.

A képzési tartalom és a minőség kérdése egy olyan problémakört is előtérbe hoz, amelynek említése minden esetben kedélyeket borzol és érzelmeket gerjeszt. Ennek lényege a következő: miközben a klasszikus "egypályás" szakok kiépítése és működtetése terén bizonyíthatóan van "hazai" potenciál, a pragmatikus, rugalmas, eurokonform szakok tervezése, kiépítése terén jelentős know-how behozatalra szorulunk. Ezt mi sem bizonyítja jobban, hogy az igencsak élénk társadalmi változások és a sűrűn emlegetett globalizációs trendek árnyékában pragmatikus és eurokonform tudástökét ígérő intézménytervek nem is születtek, a romániai magyar társadalmi nyilvánosságban (ahol mindenki igyekszik gyorsan elmondani ötleteit és megvalósításait) ilyen képzési helyek igénye nem vált közbeszéd tárgyává. De ugyanezt mondhatom az általam ismert "belső" intézményfejlesztési javaslatokról és koncepciókról, s nemkülönben a témával foglalkozó szakmai és politikai kerekasztalok vitáiról.

A Sapientia egyik nagy esélye az, hogy intézményes és - a hazai résztvevők számára - "kötelező" keretet adhat az intézménytervezési és intézményfejlesztési know-how behozatalához. Föltehetően be kell látnunk azt, hogy nem csak a telekommunikációs rendszer vagy a bankszektor fejlesztésében szorulunk komolyabb tudástranszferre, hanem a felsőfokú képzés tervezése és szervezése terén is.

4.

Az elmondottak alapján nyilvánvalónak tűnik, hogy a magyar nyelvű magánegyetem létrehozása a szó szoros értelmében véve "külföldi beruházás". Nem csupán anyagi vonatkozásában, hanem legalább olyan mértékben a tudástöke kihelyezésében és működésbe hozásában is. Ez az értelmezés akarva-akaratlanul felveti a helyszín, a helyszínek kérdését. Jól hangzó érvek szólhatnak amellet, hogy a kisebb-nagyobb mértékben meglévő infrastruktúra, a helyi munkaerő legyen a "telephelyválasztás" fő szempontja. De legalább ennyi érv szól a "zöldmezős" beruházás mellett is, amely az intézménytervezésre, a humán erőforrás- fejlesztésre sok szempontból optimálisabb keretet ad. Ha a tulajdonos tudja, hogy mit akar, akkor a választás rendszerint nem kérdés, hiszen a fejlesztési forgatókönyvhöz választják a helyszínt és nem fordítva.

A székelyföldi régió szempontjából a Sapientia kezdeményezése a legfontosabb 1989 utáni kihívás, s egyben az első igazán komoly társadalomfejlesztési esély. Nem kell különösebben bizonygatni azt, hogy a székelyföldi régiónak a városi és részben a megyei önkormányzatokon kívül nincsenek olyan erős, működő intézményei, amelyek a tömbmagyar vidék talpon maradását következetesen és kiszámítható módon támogatnák. Az életszínvonal a romániai átlaghoz mérten kisebb mértékben, de fokozatosan romlik, a magyar népesség száma abszolút értékben és etnikai

arányaiban csökken, a fiatal és középkorosztály kifelé irányuló migrációja állandósult, az infrastrukturális fejlesztés az alapvető civilizációs hiányok pótlására szorítkozik (víz- és villanyvezetés, csatornázás, gázvezetékek építése, az úthálózat "életben tartása"). Mindeközben országosan kiemelkedő a középfokú oktatásban való részvétel, és tartósan magasak a felsőfokú képzés iránti aspirációk, a kommunikációs elérhetőség gyorsan javul (mobiltelefon, Internet), a kezdeményező és vállalkozói kedv tartósan magas, a regionális és etnikai identitás erősödik.

A pozitív és negatív elemek mozaikszerű együttléte a periferikus helyzetű régiók általánosan ismert jellegzetessége. Kimutathatóan egymás mellett van a kitörési lehetőség (amelyhez már nincsenek külső segítség nélkül mozgásba lendülő endogén kapacitások) és a további lefele pörgés veszélye (amelyet a globalizációs trendek akarva-akaratlanul támogatnak).

Ebben a kontextusban a magyar nyelvű magánegyetem (egy részének) megjelenése jóval többet jelent, mint évente néhány száz egyetemi diploma kiállítás, néhány tucat egyetemi oktató kinevelése. Ez a "jóval több" elsősorban nyilván nem az intézményt létrehozók, a "befektetők" szempontja, hanem sokkal inkább a régió érdeke. Azé a potenciális befektetési célponté, amelynek elvben minden érvelni kellene sorakoztatnia, hogy felhívja magára a figyelmet.

5.

Azt már többen elmondták, önkormányzati határozatokba foglalták, hogy a tervezett magyar nyelvű magánegyetem a Székelyföldön igen jelentős helyi erőforrásokat fog mozgósítani. Olyan anyagi, intézményi, szellemi erőforrásokat, amelyek más hasonló dimenziójú elképzelés híján, és jelentős külső kezdeményezés, anyagi és szellemi transzfer híján nem tudnak, nem tudhatnak mozgásba lendülni és koncentrálni. Ez a bizonyos önerő, ha úgy tetszik: endogén kapacitás, amely a periferikus régiókban rendkívüli külső stimulus hatására megjelenik és mozgásba lendülhet. Mindez azért van így, mert ez az intézményteremtési kezdeményezés az itt élők optikájából "áttörést" jelenthet minden korábbi, többé-kevésbé sikeres, jóval kisebb léptékű és szerényebb intézményteremtési kísérlet, vagy álomszerű szép víziók alkalmi felröppentése után. Az ma már nyilvánvaló, hogy kihelyezett tagozatok és az ún. távoktatási képzési formák az intézményteremtés és a minőségi oktatás terén nem érték el azt a szintet, hogy a vidék - akár szimbolikus, akár funkcionális értelemben - saját "húzó" intézményeinek tekinthesse őket. Az is nyilvánvaló, hogy az elmúlt évtizedben az ezernyi helyi szimbolikus identitáserősítő ünnep és alkalom, kisléptékű intézményteremtési kísérlet után sem teremtődött meg az a regionális hatáskörű, sajátjának érzett helyi intézmény, amely az etnikai és regionális identitást nem csupán szimbolikus síkon erősíti, hanem a mindennapi életvezetés pragmatikus dimenzióiban is.

A Sapientia által szervezendő magyar nyelvű magánegyetem székelyföldi "pillére" ebből a szemszögből a szó szoros értelmében véve a tömbmagyar vidék regionális léptékű kérdése. Elképzelhető és érthető, ha kívülről nézve ezek az érvek és ezek az érdekek nehezen elfogadhatók. Még nehezebb ezt a - végeredményben a helyi szereplőktől és helyi vitáktól függetlenül létező - regionális érdeket a létező egyetemi központok intézményi és személyi érdekeivel egyeztetni. Az is nyilvánvaló, hogy a régió érdekeit a régió mai szereplői csak igen áttételesen fogalmazzák meg, személyi és szűk körű lobby-érdekeik sokkal nagyobb hangsúlyt kapnak. A vidék helyét és szerepét a magyarországi szakértők sok esetben pontosabban látják, mint az intézményteremtési lázban felhevült, egymást is kijátszó helyi intézménytervezők.

- [Berényi Dénes: Az erdélyi magánegyetem kérdéséhez](#)
- [Biró A. Zoltán: Romániai magyar magánegyetem, székelyföldi szemszögből](#)
- [Hollanda Dénes: Hozzászólás Tonk Sándor Romániai magyar magánegyetem című vitaindító írásához](#)
- [Horváth Sándor: Hozzászólás Tonk Sándor, a Sapientia Kuratóriuma elnökének tanulmányához](#)
- [Kerekes Jenő: Hozzászólás a romániai magyar egyetemi hálózat kiépítésének kérdéséhez](#)
- [Mester Béla: Mi\(ke\)t értünk ma az "egyetem" szón?](#)
- [Péli Gábor: Romániai magyar magánegyetem](#)
- [Péntek János: Elvek, tervek és realitások](#)
- [Pusztai Kálmán: Vélemény Tonk Sándor írásával kapcsolatban](#)
- [Somai József: Válaszúton a függőség vagy függetlenség felé](#)
- [Szabó Bálint György: Az erdélyi magyarok 21. századi felsőfokú oktatásának alapelveiről a Transylvania Trust Alapítvány értelmezésében](#)

- Veress Károly: Egy egyetemkoncepció az illúzió és a valóság között
- Vofkori László: Hozzászólás az Erdélyi Magyar Magánegyetem ügyéhez
- Wanek Ferenc: Gondolatok a Romániai magyar magánegyetemről, Tonk Sándor vitaindító írása kapcsán
- Kurdi Krisztina - Ring Éva: Kisebbségi felsőoktatási modellek az Európai Unióban és az Erdélyi Magyar Magánegyetem
- Székely István: Értelmezési keret az erdélyi magyar egyetem kérdéséhez, különös tekintettel annak demográfiai összetevőire
- György Lajos: A magyar tudományosság és a magyar tanárképzés 1927. évi helyzete és jövő feladatai Erdélyben
- Tanulmányi bizottság Kolozsvárott
- A Sapientia Alapítvány Kuratóriumának Nyilatkozata az Erdélyi Magyar Magánegyetem létrehozásáról
- A Sapientia Alapítvány pályázati felhívása
- A kolozsvári székhelyű Sapientia Alapítvány Kuratóriumának közleménye
- Vetési László: Szórványstratégia - nemzetstratégia
- Dan Oprescu: A nemzeti kisebbségek 1999-ben
- Győri Szabó Róbert: A nemzeti kisebbségek oktatási rendszerei Lengyelországban
- Baranyi László: Magyar rádiós közszolgálat Romániában
- Kósa András László: Új biztonságpolitika az Európai Unióban. Meghatározó lesz-e a Nyugat-európai Unió?
- Mester Béla: Kisebbségi identitás a hálózottság korában
- Zakota Zoltán: Centralizáció és provizorátus
- Gerencsér Balázs - Juhász Albin: A kárpát-medencei magyar autonómiák lehetősége az ezredfordulón
- Hunyadi Attila: Romániai magyar gazdaságpolitika 1918-1940
- Zsigmond Csilla Dalma: Ökológiai katasztrófa vagy véletlen baleset? A ciánszennyeződés romániai sajtóvisszhangja
- A nemzetiségi irodalom válogatott bibliográfiája 1988 (folytatás)
- A magyar politikatudomány válogatott bibliográfiája 1999. harmadik negyedév

(c) Jakabffy Elemér Alapítvány, Media Index Egyesület 1999-2004
Impresszum | Médiaajánlat | Adatvédelmi záradék